

Het Levend Archief

Het Levend Archief is een breed consortium van enthousiaste organisaties die zich inzetten voor behoud, herstel en kennis van de wilde flora in ons land. In deze *Natura* stelt het consortium zich voor.

Tekst Gerard Oostermeijer, Jojanneke Bijkerk, Joke 't Hart, Lammert Kragt, Sascha van der Meer, Nils van Rooijen, Joop Schaminée, Rob van Treuren
Foto's Gerard Oostermeijer

Wat is het doel van het Levend Archief?

Het opzetten, onderhouden én gebruiken van een Nationale Zadencollectie, een collectie van de zaden van inheemse wilde planten, is een van de hoofddoelstellingen. Daarmee willen we het genenmateriaal van onze flora borgen voor de toekomst en kunnen inzetten voor versterkingen van populaties en eventueel herintroductie van soorten. Door het enthousiasme groeit het consortium snel! Inmiddels is er een overkoepelende stichting met een eigen conservator, gelieerd aan de Radboud Universiteit, en een bij FLORON aangestelde coördinator.

Waarom is een Levend Archief nodig?

Ruim een derde van de inheemse flora is bedreigd, en veel soorten staan op uitsterven. Het is dat individuen vaak lang leven en het ook onder verslechterende milieuomstandigheden nog een tijd uithouden, anders was er al veel meer verdwenen. Zelfs uit goed beheerde natuurreservaten verdwijnen kritische soorten, omdat hun metapopulaties (netwerken van onderling verbonden populaties) door versnippering uiteen zijn gevallen. Voorheen werd lokaal uitsterven nog gecompenseerd door herkolonisatie vanuit een andere populatie, maar in ons versnipperde landschap is dat nu vaak onmogelijk. Hierdoor is een enorme uitsterfeschuld ontstaan. Daarnaast maakt klimaatverandering het voortbestaan van populaties onder natuurlijke omstandigheden onzeker. De sterk verarmende flora en de compensatie daarvan met ecologisch ongeschikte zaadmengsels vormden de belangrijkste aanleidingen voor het oprichten van het Levend Archief. Het werd steeds urgenter om de resterende genetische diversiteit van

onze inheemse wilde flora te borgen, beginnend met de meest bedreigde soorten. Die verliezen genetische diversiteit doordat populaties in hun versnipperde leefgebieden te klein en geïsoleerd zijn. Geschrokken door de biodiversiteitscrisis en afname van de insecten, zijn bloemrijke zaadmengsels uitgezaaid als voedselbron voor de insecten. Deze mengsels wijken echter vaak sterk af van de oorspronkelijk flora.

Het tweede hoofddoel, herstel en versterking van de wilde flora vanuit de Nationale Zadencollectie, willen we realiseren op wetenschappelijk verantwoorde wijze. De kwaliteit van de (herstelde) standplaats en het besef dat vooral bedreigde planten de plek niet op eigen kracht kunnen bereiken, zijn daarbij leidraden. Populatieversterkingen of herintroducties kunnen daarbij nodig zijn wanneer spontaan herstel door te sterke versnippering nagenoeg uitgesloten is. Daarnaast heeft de botanische diversiteit van de 'openbare groene ruimte' een impuls nodig om een sneller herstel van de biodiversiteit te bereiken.

Wat voegt het Levend Archief toe?

Een Nationale Zadencollectie van inheemse wilde planten bestond nog niet. Inmiddels wordt de zadencollectie opgebouwd in de koelkasten en vriezers in Nijmegen, Wageningen en Amsterdam. Daarnaast vertegenwoordigt het Levend Archief-consortium brede kennis en expertise op het gebied van behoud, beheer en de vermeerdering van wilde planten. We zijn daarin uniek in Nederland, en wellicht zelfs daarbuiten. Het consortium omvat professionele en amateurplantenonderzoekers,

wildeplantenkwekers als de Cruydt-Hoeck, de Bolderik en Biodivers, specialistische organisaties die werken aan het herstel van bedreigde soorten als Science4Nature, FLORON, Natuurbalans-Limes Divergens en Ecologisch Adviesbureau Maes, de Nederlandse Vereniging van Botanische Tuinen en een recent initiatief als NLBloei! Uiteraard zijn ook de terreinbeherende organisaties als Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, de Landschappen en de Duinwaterleidingbedrijven vertegenwoordigd, net als Biodiversiteitscentrum Naturalis, de Vereniging van Bos- en NatuurEigenaren en gemeenten als Rotterdam en Amsterdam. Diverse kunstenaars zijn betrokken bij de Levend Archiefbeweging, omdat ze zich realiseren dat planten een zeer belangrijke inspiratiebron vormen. Het Levend Archief kan worden ingezet op vele gebieden, zoals herstel van bedreigde soorten, educatie over de wilde flora, adviezen over verantwoorde en duurzame inrichting van de openbare ruimte en wetenschappelijk onderzoek.

Wat doet het Levend Archief zoal?

De eerste Levend Archiefprojecten zijn door de partnerorganisaties al in gang gezet. Er zijn projecten met verschillende thema's, die we kort de revue laten passeren.

Herstel van ernstig bedreigde plantensoorten

Met name de fijnproevers onder de planten zijn de laatste decennia behoorlijk afgenomen. Voorbeelden zijn de hoogveenspecialist lange zonnedaauw en specialisten van goed gebufferde heischrale (duin)

graslanden, waaronder rozenkransje, valkruid en kleine schorseneer zijn door ontginningen en verzuring enorm afgenomen en staan soms op uitsterven. Er lopen reeds succesvolle herstelprojecten voor bovengenoemde soorten, vaak met speciale kweekprogramma's om de weinige zaden die de populaties nog produceerden, op te kweken en daarmee weer veel zaden te produceren om populatieversterkingen en herintroducties goed uit te kunnen voeren. Het in Drenthe uitgestorven rozenkransje is zo door Levend Archief-partner Science4Nature met succes teruggebracht!

Waar vind je nog soorten als bosanemoon, knikkend nagelkruid, slanke sleutelbloem, stengelloze sleutelbloem of zwartblauwe rapunzel in het bos? Er zijn nog wel geschikte leefgebieden voor deze soorten, maar de resterende populaties zijn niet levensvatbaar genoeg om die te kunnen koloniseren. Inmiddels is stengelloze sleutelbloem vanuit drie kwijnende restpopulaties door Science4Nature succesvol ingezaaid in het Nationaal Park Drentsche Aa, waar ze zelfstandig nieuwe nakomelingen produceert. FLORON, Science4Nature en Staatsbosbeheer werken in Noord-Brabant samen aan de terugkeer van zwartblauwe rapunzel, en Wageningen Universiteit en de Bosgroepen werken samen aan onder meer slanke sleutelbloem en knikkend nagelkruid in het Noord-

Brabantse project Levendige Bossen. Voor akkerplanten was het kommer en kwel. Soorten als korensla, bleekgele hennepnetel, en groot spiegelklokje zijn echter weer op de weg terug dankzij de inzet van Levend Archiefpartners Natuurbalans, Biodivers, Science4Nature en Radboud Universiteit, samen met de terreinbeherende organisaties.

Wilde flora in de openbare ruimte

De behoefte aan kennis en advies over het duurzaam vergroten van de plantendiversiteit is groot. Ongehinderd door kennis worden momenteel overal zaadmengsels uitgezaaid, maar dat leidt helaas vooral tot verstoring in plaats van tot het beoogde herstel.

Vaak worden zaadmengsels ingezaaid van in het wild zeldzame akkerplanten. Behalve dat deze eenjarige soorten bij maaibeheer snel verdwijnen komen de (veelal met herbiciden bewerkte) zaden meestal óók nog uit het verre buitenland. De ingebrachte populaties verschillen in genetische samenstelling en uiterlijk en zijn niet aangepast aan onze omstandigheden. Ze kunnen bovendien kruisen met de nog resterende wilde populaties, die daardoor kunnen verzwakken. Zulke goedbedoelde 'herstelacties' helpen de wilde flora van de regen in de drup. De Levend Archiefkwekers als de Cruydt-Hoeck, de Bolderik en Biodivers produce-

ren zaadmengsels die niet alleen bestaan uit inheemse soorten, maar ook uit inheems genenmateriaal. Wilde planten vervullen belangrijke ecosysteemdiensten. Wageningen en Radboud Universiteit onderzoeken samen hoe dieper en steviger wortelende inheemse kruiden dijken klimaat- en erosiebestendiger maken. Voor het inzaaien van dijken, en ander openbaar groen, met geschikte plantensoorten zijn echter grote hoeveelheden zaden nodig. Daaraan dragen de Levend Archiefkwekers bij. Een toekomstig certificeringssysteem voor verantwoord zaaigoed is daarbij een belangrijk hulpmiddel.

Meer aandacht voor inheemse wilde planten

De gemiddelde Nederlander weet weinig van wilde planten. Meer aandacht voor biodiversiteit begint bij het goed te leren kijken naar de wilde planten in de buurt. Organisaties binnen het Levend Archief, zoals de Nederlandse Vereniging van Botanische Tuinen en NLBloei!, vragen aandacht voor inheemse planten. Het succes van het boek *Planten van hier* van NLBloei! laat zien dat het werkt. Men wil graag iets doen voor wilde bloemen, en er is groot enthousiasme voor goed begeleide (publieks)acties! ■

Meer weten? Kijk op www.hetlevendarchief.nl

Bloeiende planten van de laatste populatie van lange zonnedaauw in een kweekpopulatie van Science4Nature.

Het tweehuizige rozenkransje heeft het moeilijk in kleine populaties, omdat daar vaak maar één van beide geslachten is overgebleven. In de kweekpopulatie van Science4Nature kan door kruisbestuiving weer zaad worden geoogst voor herstelprojecten.